

Vai ekonomikas augsme var būt ilgtspējīga?

Ivars Brīvers

Latvijas Ekonomistu asociācijas valdes priekšsēdētājs,

Banku augstskolas profesors,

Ventspils Augstskolas asociētais profesors,

Rīga – Ventspils – Liepāja, Latvija

Vides ekonomika nav nodalāma no ekonomikas pamatkursiem – tai ir jābūt jebkura ekonomikas un uzņēmējdarbības kursa sastāvdaļai

Ilgspējīgas attīstības trīs dimensijas:

- vide
- ekonomika
- sabiedrība

Vide nav tikai daba!

Vide ir arī – kultūra, drošība, reliģija, nacionālā apziņa, morāle, tikumība.

We will not be able to change our set ways if we do not change the way we measure and represent things, our criteria. That is not an issue only for the experts. It concerns us all.

(Sarkozy, January 27, 2010)

Pasaule ir nonākusi kritiskas robežas priekšā.

Dažādās fantāzijas par 2012. gadu kā pēdējo cilvēces vēsturē nav bez pamata. Cilvēku domāšana pēdējo divsimt gadu laikā ir galvenais drauds cilvēces tālākai eksistencei.

Galvenā kļūme – izaugsme kā mērķis.

Izaugsmes ekonomika – galvenais drauds cilvēces eksistencei.

Izaugsme un attīstība

Tas, kas aug, kļūst lielāks. Tas, kas attīstās, kļūst labāks.

Diskusijas par dažādu ekonomikas augsmes izpratni ir liekas, kamēr ekonomikas augsmi mēra ar vienu skaitli – IKP vai ko līdzīgu. Jebkurā sistēmā augsmes ir novērojama no ārpuses un ir izmērāma ar vienu skaitli. Jebkurā sistēmā attīstība nav novērojama tikai no ārpuses, bet ir jāpēta sistēma arī no iekšpuses. Attīstība nav izmērāma ar vienu rādītāju, lai arī cik labs tas būtu.

Iekšzemes kopprodukts lielā mērā rāda iekšzemes izmaksas.

Iekšzemes kopprodukts rāda pieaugumu, nevis apjomu.

Iekšzemes kopprodukts tiek mērīts naudas izteiksmē.

Iekšzemes kopprodukts neņem vērā to lietu vērtību, kuras netiek pārdotas tirgū, bet ir nozīmīgas cilvēku labklājībai un otrādi.

“Izaugsme pēc tam, kad ir sasniegts pilnbrieds, ir vēzis.”

“Human growth after maturity is cancer.” (Kinsley, 1997)

Izaugsme nekad nav ilgtspējīga

Vissaprotamākais arguments ir dabas resursu eksponenciāli pieaugošais izlietojums, vides piesārņojums un ekosistēmu degradācija. Ja Ekonomika ir Pasaules apakšsistēma, tad acīmredzami tās izaugsme ir ierobežota pat tad, ja tā izspiedīs no globālās sistēmas visas pārējās apakšsistēmas.

Ekonomikas izaugsme vairs nav pamats labklājības pieaugumam. “While the rich got richer, middle-class incomes in Western countries were stagnant in real terms long before the recession.” (Jackson, 2009)

Varbūt vēl bīstamāk ir tas, ka izaugsmes izvirzīšana par mērķi ir pārveidojusi cilvēku domāšanu tā, ka “pievienotā vērtība” ir kļuvusi svarīgāka par patiesām vērtībām.

“Latvija ir laba vieta biznesam, tikai iedzīvotāji traucē”

“Latvijā ir sākusies ekonomikas augšupeja un tā būs vēl straujāka, ja tiks samazinātas pensijas.”

“Labā vēsts ir tā, ka ir samazinājušās algas, kas sekmē Latvijas uzņēmumu eksportspēju, līdz ar to straujāku ekonomikas izaugsmi.”

Mums – augstskolu pasniedzējiem ir jāmaina sava un mūsu studentu domāšana, lai visi saprastu augstāk minēto spriedumu aplamību.

Vai sistēma var attīstīties bez augsmes?

Stacionārs kapitāla un iedzīvotāju stāvoklis nenozīmē stacionāru cilvēka stāvokli. Šeit var būt lielākas iespējas kā jebkad visu veidu gara kultūrai, morālam un sabiedriskam progresam; lielākas iespējas Dzīves Mākslas pilnveidošanai, un daudz lielāka vēlme to pilnveidot, jo cilvēku prātus vairs nenodarbinās izdzīvošans māksla. Arī industriālās prasmes var tikt tikpat nopietni un sekmīgi pilnveidotas, ar to vienīgo atšķirību, ka tas kalpos nevis bagātības vairošanai, bet dos savu efektu izlietotā darba samazināšanai.

Džons Stjuarts Mills
John Stuart Mill
(1806 - 1873)

Steady-state economy

- John Stuart Mill, *Principles of Political Economy*, 1848, Book IV, Chapter VI, “Of the Stationary State”
 - Kenneth E. Boulding, *The Economics Of The Coming Spaceship Earth*, 1966
 - Ernest Schumacher, *Small is Beautiful: Economics as if People Mattered* , 1973
 - Michael Kinsley, *Sustainable development: Prosperity without Growth*, 1997
 - Herman E. Daly, *A Catechism of Growth Fallacies*. 1991
 - Herman E. Daly, *A Steady-State Economy*, 2008
-

Herman E. Daly, *A Steady-State Economy*, 2008

...steady-state economy is not a failed growth economy. An airplane is designed for forward motion. ... It is not fruitful to conceive of a helicopter as an airplane that fails to move forward.

Vide, ekonomika un sabiedrība nav nodalāmas. Tāpat kā, apskatot lietu tikai vienā telpiskā dimensijā, mēs negūsim par to pareizu priekšstatu, jebkurš lēmums ekonomikā gan mikrolīmenī, gan it īpaši makrolīmenī ir jāizvērtē visās trīs dimensijās. Pašlaik Latvijā tas netiek darīts.

Lai lietas mainītos uz labu, topošo speciālistu domāšana ir jāievirza ilgtspējīgās attīstības gultnē ne tikai vides ekonomikas kursā, bet jebkurā studiju kursā – mikroekonomikā, makroekonomikā, uzņēmējdarbības ekonomikā u.c.
